

УДК 330.34.01:004.01/08

**Шкварчук Л.О.,
д.е.н., професор кафедри фінансів,
Гарасим О.І.,
аспірант кафедри фінансів,
Національний університет «Львівська політехніка»**

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЙОГО ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Постановка проблеми. Інноваційні технології становлять основу для подолання кризових явищ в економіці, а механізми їх трансферу виступають інструментом забезпечення якості та покращання динаміки економічного розвитку. Наслідки кризових явищ в Україні призвели до зниження науково-технологічного рівня вітчизняної економіки: ускладнилось здійснення наукових досліджень і розробок, застосування нових технологій у виробництві. Недосконалість інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій сповільнює процеси передачі науково-технічних розробок, поширення нового досвіду та знань. Практична та теоретична значущість, актуальність проблем трансферу технологій та його інформаційно-аналітичного забезпечення зумовлює посилений науковий інтерес до формування системи універсально-адаптивних знань щодо їх розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти сутності трансферу технологій детально висвітлені у працях В. Соловійова [1], Н. Чухрай [2], Н. Фонштейна, А. Шапошникова [3], В. Титова [4], О. Ляшенка [5], О. Саліхової, Н. Артамонової [6], К. Ямеса [7], В. Соудера, Р. Сеатона [8], Д. Герінґа, П. Массея [9]. Проте малодослідженими залишаються системні підходи до реалізації теоретичних науково-дослідних напрацювань, зокрема й проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій. Окремі аспекти цієї тематики були предметом дослідження Д. Блюменау [11], В. Гужви [12], Н. Артамонової [6], О. Тарабріна. Проте теоретичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій підприємств, методологія здійснення трансферу технологій із використанням інформаційно-аналітичного забезпечення залишаються недослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження наукових підходів до трактування сутності інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій, з метою формування системи теоретико-методологічних знань щодо активізації комерціалізації науково-технічних розробок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансфер технологій виступає інструментом поширення та впровадження технологій. В науковій літературі не існує єдиного, універсального тлумачення поняття трансферу технологій. Існуючі підходи до трактування відповідної науково-практичної категорії характеризуються значними розбіжностями щодо визначення сутності та форм трансферу технологій. Критичний аналіз наукової літератури дає можливість окреслити спільність та відмінність поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на формування методології трансферу технологій (табл. 1).

Виходячи із повноти розуміння трансферу технологій, вищенаведені трактування даного поняття включають певні переваги і недоліки. Відповідно до ст. 1 п. 13 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», трансфер технологій – це безпосередньо передача технології, яка оформляється укладенням між фізичними та/або юридичними особами двостороннього договору, яким встановлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових.

Науковець Н. Чухрай розглядає трансфер технологій з позицій комунікації та взаємодії. «Трансфер технологій – це особливо складний вид комунікації та взаємодії, який передбачає застосування знань, цільове їх використання, і вимагає злагоджених дій двох або більше індивідумів або функціональних підрозділів, розділених структурними, культурними і організаційними бар'єрами» [2]. Таке розуміння є виправданим, оскільки в середовищі тісної двосторонньої взаємодії нові технології і знання передаються найефективніше.

Іншу позицію у тлумаченні трансферу технологій займає дослідник А. Шапошников. «Трансфер технологій – послідовність дій, у ході яких знання, досвід, промислова власність, отримана в результаті фундаментальних і прикладних досліджень університетах та науково-дослідних інститутах вільно розповсюджується, передається за допомогою надання науково-технічних послуг або купується підприємствами для впровадження в якості продукту або процесу» [3]. Перевагою і стильною стороною даного розуміння трансферу технологій є піднесення трансферу технологій до рівня

діяльності з утворення, розповсюдження, та впровадження нових знань, досвіду, промислової власності у нові виробничі продукти чи процеси.

Таблиця 1

Тлумачення категорії «трансфер технологій» (ТТ), їх переваги і недоліки

Автор, джерело	Основоположна сутність	Переваги/Недоліки
	Зміст	
ст 1. п.13. ЗУ «Про держрегулювання діяльності у сфері трансферу технологій»; В. Соловйов, В. Титов, С. Ільєнкова, О. Саліхова	1. Передача технологій	(+) окреслена юридична сторона ТТ;
	Оформлюється укладенням договору, який визначає майнові права та обов'язки на технологію; промислове освоєння технології покладається на реципієнта; технології створенні в держсекторі користуються фінансовою підтримкою держави [1; 4].	(-) не визначена роль та мета здійснення ТТ.
Рада з наукових та промислових досліджень (CSIR), О. Хотяшева, О. Ляшенко, В. Денисюк, К. Ямес, В. Соудер, П. Массей, Д. Герінг, Д. Тееце	2. Процес	(+) визначено роль, мету здійснення ТТ; окреслено процес перетворення ідеї в комерційний продукт; можливості використання людських знань і досвіду.
	Перетворення інтелектуальної власності на фізичний продукт або процес, який генерує комерційну вигоду, або може бути використаний на благо суспільства; обмін навичок знань, технологій методів і зразків виробництва, між урядами та установами для забезпечення НТП та більшої доступності для ширшого кола користувачів; процес обміну знаннями, машинами, обладнанням, методами, процесами, а також об'єктами з метою полегшення доступу до науково-технічних розробок від першовідкривачів до наступної передачі потенційним користувача [5; 7; 9; 10].	
Н. Чухрай, Н. Фонштейн, Р. Сеатон,	3. Вид комунікації та взаємодії	(+) визначена необхідність тісних взаємозв'язків між сторонами;
	Застосування знань, цільове їх використання, вимагає злагоджених дій двох або більше індивідумів; взаємодія та взаємообмін інформацією між людьми протягом тривалого періоду; економічні відносини у сфері використання нових систематизованих знань про виробництво продукції, застосування процесу чи надання послуги між її власником і споживачем [2; 8].	(-) не визначено процес перетворення знань в комерційний продукт
Н. Артамонова, А. Шапошников	4. Діяльність	(+) визначено взаємозв'язки між сторонами; хід утворення знань, досвіду, промислової власності, її розповсюдження, передачі, купівлі, впровадження.
	Спрямована на створення умов для співробітництва підрозділів розробників з потенційними покупцями; послідовність дій, в ході яких знання, досвід, промислова власність вільно розповсюджується, або купується підприємствами для впровадження в якості продукту або процесу [3; 6].	

Джерело : систематизовано автором за даними [1-10].

Згідно з власних міркувань, найбільш повним є розуміння трансферу технологій як процесу. Дослідник К. Ямес під трансфером технологій розуміє процес обміну навичок, знань, технологій, методів і зразків виробництва, а також об'єктів між урядами та іншими установами для забезпечення науково-технічного прогресу та більшої доступності для ширшого кола користувачів, що сприятиме подальшому розвитку і поширенню технологій в нові продукти, процеси, прилади (чи набори) в сервісі. Передача технологій є зброєю в руках бізнес-оперативного управління, які можуть допомогти фірмам зберегти низьку ціну, підвищити конкурентоспроможність та поліпшити продуктивність праці [7]. Процесного підходу у визначенні трансферу технологій притримується і В. Денисюк, який трактує трансфер технологій «як процес, при якому нова ідея розробка чи технологія перетворюється в комерційний продукт, забезпечений платоспроможним попитом» [10]. Позитивними аспектом розуміння такого підходу є визначення ролі, мети здійснення, окреслення процесу перетворення ідеї в комерційний продукт, можливостей використання людських знань і досвіду.

На нашу думку, трансфер технологій – це процес інформування, поширення, передачі та впровадження результатів людського інтелекту та науково-технічних розробок від його розробника до кінцевого споживача з метою забезпечення технологічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоздатності підприємства, економічного ефекту від впровадження цих розробок, при виконанні умов платності (комерційний трансфер).

Д. Блюменау стверджує, що інформаційно-аналітичним забезпеченням є сукупність інформаційних процесів з підготовки і надання наукової інформації за допомогою форм інформаційного супроводу, інформаційного опонування, інформаційної діагностики, патентного забезпечення, аналітичного забезпечення тощо [11, с. 15]. Зважаючи на це, можна стверджувати, що ефективність науково-технічних робіт багато в чому визначається якістю інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій.

Дослідник Р. Коваль зазначає, що інформаційно-аналітичне забезпечення включає елементи інформаційного забезпечення (діяльність з пошуку, відбору, обробки, накопичення, узагальнення, збереження інформаційних одиниць) та аналітичного забезпечення (виробництво на підставі отриманих інформаційних одиниць і складних розумових процесів нового знання) [13]. В. Гужва під інформаційним забезпеченням розуміє сукупність методів та засобів розміщення і організації інформації, що включають системи класифікації і кодування, документацію, раціоналізацію документообігу, методи створення інформаційної бази [12, с. 34].

Враховуючи вищевказані визначення інформаційно-аналітичного забезпечення, інформаційно-аналітичним забезпеченням трансферу технологій підприємств є використання системи методів, засобів і прийомів розміщення та організації інформації, що включає елементи пошуку, відбору, обробки, накопичення, узагальнення і збереження інформації з наступним продукуванням нового знання, з метою забезпечення високої ефективності процесу поширення, передачі та впровадження результатів людського інтелекту та науково-технічних розробок від власника до кінцевого споживача.

Висновки з проведеного дослідження. Трансфер технологій забезпечує інноваційний розвиток підприємств і країни зокрема, служить інструментом поширення та впровадження технологій; забезпечує комерційне освоєння технологій; обумовлює діалог між науковою і виробничою сферами; сприяє зростанню конкурентоздатності та технологічному оновленню. На сьогодні в науковій літературі не існує однозначного тлумачення трансферу технологій. Найчастіше трансфер технологій розглядають як передачу, як процес, як вид комунікації та взаємодії, як діяльність. Все ж найбільш повним і вдалим є розуміння трансферу технологій як процесу. Трансфер технологій – це процес інформування, поширення, передачі та впровадження результатів людського інтелекту та науково-технічних розробок від його розробника до кінцевого споживача з метою забезпечення технологічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоздатності підприємства, економічного ефекту від впровадження цих розробок, при виконанні умов платності (комерційний трансфер). З метою підтримки високої ефективності процесу здійснення трансферу технологій використовують комплекс методів інформаційно-аналітичного забезпечення.

Бібліографічний список

1. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) : [монография] / В. П. Соловьев. – Киев : Феникс, 2006. – 560 с.
2. Чухрай Н. І. Трансфер і комерціалізація технологічних інновацій / Н. І. Чухрай // Економіка промисловості. – 2002. – № 3 (17). – С. 160-166.
3. Шапошников А. А. Трансфер технологий: определения и формы / А. А. Шапошников // Инновации. – 2005. – № 1 (78). – С. 57-60.
4. Титов В. В. Трансфер технологий / В. В. Титов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.metodolog.ru/00384/annot.htm>
5. Ляшенко О. М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності / О. М. Ляшенко // Інноваційна економіка : [всеукр. наук.-вир. журнал] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/8.pdf.
6. Артамонова Н. О. Інформаційне забезпечення трансферу медичних технологій як сучасний комунікаційний механізм інноваційної діяльності / Н. О. Артамонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/bdil/2009-3/6.pdf.
7. James K. C., Wen-Hong, Stacy F. L., Leo Y. T. Evaluating Global Technology Transfer Research Performance. [Text] / K. C. James, Wen-Hong, F. L. Stacy, Y. T. Leo // Department of Business Administration, China// IEEE.– 2010. – P. 1-6.
8. Seaton R. The development and application of interactive models of industrial technology transfer / R. Seaton, M. Cordey-Hayes // Tehnovation. – 1993. – № 1 (13). – P. 45-53.
9. Massey P. A Knowledge Exchange Perspective of Technology Transfer / P. Massey. – China : IEEE, 1997. – P. 106-115.
10. Денисюк В. А. Стан та перспективи розвитку передачі (трансферу технологій) в Україні / В. А. Денисюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів, 2000. – № 16. – С. 370-377.
11. Блюменау Д. И. Библиотечно-информационное обеспечение научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ / Д. И. Блюменау. – Л., 1978. – 74 с.

12. Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємствах : [навч. посібник] / В. М. Гужва. – К. : КНЕУ, 2001. – 400 с.

13. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади / Р. А. Коваль // Теорія та практика державного управління : [зб. наук. праць]. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2006. – № 1 (113). – С. 223-226.

Анотація

В статті проведено науковий аналіз існуючих тлумачень понять: «трансфер технологій», «інформаційно-аналітичне забезпечення трансферу технологій». Систематизовано погляди вітчизняних та іноземних вчених стосовно теоретичних основ трансферу технологій, визначено переваги і недоліки кожного підходу зокрема. Запропоновано власне визначення трансферу технологій. Показано сутність і значення трансферу технологій у забезпеченні інноваційного розвитку підприємств. Розкрито доцільність застосування системи інформаційно-аналітичного забезпечення у процесі здійснення трансферу технологій.

Ключові слова: технологія, трансфер технологій, комерційний трансфер, інноваційний розвиток, інформаційно-аналітичне забезпечення.

Аннотация

В статье проведен научный анализ существующих толкований понятий: «трансфер технологий», «информационно-аналитическое обеспечение для передачи технологий». Систематизированы взгляды отечественных и иностранных ученых по теоретическим основам трансфера технологий, определены преимущества и недостатки каждого подхода по частности. Предложено собственное определение трансфера технологий. Раскрыта сущность и значение трансфера технологий в обеспечении инновационного развития предприятий. Показано целесообразность применения системы информационно-аналитического обеспечения в процессе осуществления трансфера технологий.

Ключевые слова: технология, трансфер технологий, коммерческий трансфер, инновационное развитие, информационно-аналитическое обеспечение.

Annotation

In the paper considered scientific analysis questions of concepts: «technology transfer», «information-analytical support for technology transfer ». Systematized the views of local and foreign scientists about the theoretical foundations of technology transfer, identified advantages and disadvantages of each approach in particular. It's suggested own interpretation of «technology transfer». Described the nature and importance of technology transfer in the enterprises innovation development providing. The information and analytical support system is described in the technology transfer providing.

Key words: technology, technology transfer, commercial transfer, innovative development, information and analytical support.

УДК 636:338.439.4

**Вишневіська О.М.,
д.е.н., професор кафедри економічного аналізу і аудиту,
Миколаївський національний аграрний університет**

РОЗВИТОК І АДАПТАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ У ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми. Гео економічний підхід пов'язаний із технікою національного оперування у гео економічному просторі з метою своєчасного реагування на глобалізаційні виклики з найбільшими перевагами, у тому числі з точки зору економічної, продовольчої і екологічної безпеки країни. Важливими гео економічними аспектами виступають глобальні чинники впливу, від фінансових і інформаційних, до продовольчих і екологічних, дія яких спрямована на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища окремої країни. Нівелювання зазначених чинників або несвоєчасність реагування на зміну глобального середовища може призвести до глибоких системних криз.

Особливо гостро питання постає у капіталоємких галузях національного господарства, у тому числі у аграрному секторі, де гео економічні аспекти змінюють не тільки поведінкові й управлінські аспекти у зовнішньоекономічній діяльності, а й здійснюють переважно негативний вплив на природні екосистеми, біологічні особливості окремих видів природних ресурсів, їхню здатність до